

שבת קלד

משה שווערד

1. שו"ע אורח חיים - סימן ד

(כ) הרוחץ פניו ולא נגבם יפה, פניו מתבקעות או עולה בהן שחין, ורפואתו לרוחץ הרבה במי סילקא:

2. ערוך השולחן אורח חיים סימן ד

וירחץ פניו ויזהר לנגבו יפה דהרוחץ פניו ולא נגבו יפה פניו מתבקעות או עולה בהן שחין ורפואתו לרוחץ הרבה במי סילקא [שבת קל"ג:] ומי סילקא הוא מרק של תרדין [רש"י] ולא נתפרש לנו מה זה

3. רש"ש מסכת שבת דף קלד עמוד א

גמרא וכמון ביו"ט דחזי לקדירה יין כו' לחולה. [1] נ"ל דמטעם דהואיל קאתי עלה עי' (פסחים מו ב) פלוגתת רבה ור"ח בזה וכן לשון הרמב"ם בספ"ב מהל' מילה הואיל וראוי לקדירה וכ"ה לשון הטוש"ע ואין סתירה ממש"כ התוס' שם בסה"ע דדוקא חולה שיב"ס ל"ש:

• תוספות מסכת פסחים דף מו עמוד ב

ואם תאמר אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף קלד עמוד א

א"ל אביי לר"י מאי שנא כמון ביו"ט לקדירה יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה. צ"ב מה הראיה מיו"ט לשבת הא ביו"ט אמרי' מתוך ולכן שרי אף שלא לצורך או"נ, אבל בשבת מה בכך שהותר לחולה, להתיר משו"ה למילה. אך זה אינו, דבאמת מה שהותר ביו"ט שחיקת כמון, למילה, על כרחך אינו משום מתוך דכבר ביארו הראשונים דמתוך לא אמרינן אלא במילתא דשוה לכל נפש, דומיא דאו"נ, וחולה לא שוה לכל נפש הוא.

[2] אע"כ דהתירא הוא כן דמידי שהותר לאכילת רשות לא יתכן שייאסר במילה, והיינו דפריך ליה דה"נ נתיר שריפת יין ושמן דמידי שהותר ביו"ט (אף לחולה שאיב"ס) ה"נ הותר לצורך מילה ביו"ט.

ועוד נראה עפי"ד התוס' פסחים בשמעתתא דהואיל (מ"ו סוף ע"ב ד"ה רבה) שהקשו "אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שי"ב סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל" עכ"ל. נמצא לפי"ז דאמנם מילתא דשכיחא כחולה שאין בו סכנה שפיר אמרינן ביה הואיל והיינו דפריך דכיון דחזי יין ושמן לחולה איב"ס, שהתרנו לו, לר"מ ה"נ מותר לכל מילי (ואף דהואיל לאו התירא בשופי הוא, עכ"פ לצורך מילה ודאי היתר הוא).

5. בית הבחירה (מאירי) מסכת שבת דף קלד עמוד א

תלמיד חכם החולק עם רבים אין לו להקל ולעשות כמעשה עצמו ואפי' היו אחרים עושים על פיו וכבר כתבנו בברכות מה שתמהו על רבן גמליאל בירושלמי פליג אדרבנן ועביד עובד כנפשיה ודרך הערה אמרו כאן אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת משום ר' מאיר אמרו טורפין אמר ר' שמעון בן אלעזר פעם אחת חש ר' מאיר בעיניו ובקשו לטרוף לו יין ושמן ולא הניחנו אמרו לו ר' דבריך יבטלו בחיך אמר לנו אע"פ שאני אומר כך וחברי אומרי' כך מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חברי ואמרו על זה הוא ניהו דאחמיר אנפשיה אבל לכלי עלמא שארי:

6. תוספות מסכת שבת דף קלד עמוד א

הכא מיחזי כבורר – [1] מיהו בורר לא הוי שגם הפסולת ראוי לאכילה ולא דמי למשמרת דריש תולין (לקמן ד' קלז:) דאיכא למ"ד חייב משום בורר.

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף קלד עמוד א

נותנין ביצה במסננת של חרדל א"ל התם לא מיחזי כבורר. הטור בסי' שי"ט ט"ו כתב הטעם דשרי [2] משום שאינו צריך החלמון אלא לצבע האוכל וכיון שאי"צ להדבר בעצמו לא בורר הוא. והיינו דס"ל דבאמת שני מינים נינהו החלבון והחלמון, [ובשני מיני אוכלים המין שאינו רוצה חשיב כפסולת, ואיתא כאן ברירה במוציא אחד מחבירו] ולכן הוצרך לטעמא דאי"צ להדבר בעצמו.

אכן יש ראשונים דס"ל [3] דחשיב מין אחד ובמין אחד לא שייך בורר ואפי' בכוונתו לברור בשביל אוכל. וכתב במ"ב (שי"ט סעי' ט"ו) דהנ"מ, דלהטור אסור לברור החלמון ליתן בתוך הקעו"ע (קפה), כיון שרצונו בשביל הטעם [רק ביד מותר כיון שהוא אוכל מתוך פסולת].

8. ספר גליוני מנחת חן

שם א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבישרא אנומרי א"ל התם לא אפשר הכא אפשר. כרי"ף גורס, התם ליכא כיבוי, הכא איכא כיבוי. - משמע דסובר, דכיבוי לא הותר אפי' לצורך אוכל נפש. וכבר האריכו בזה הפוסקים הרבה, עי' ברמ"א (סי' תקי"ד ס"א) ושם במ"ב סק"ז, וטו"ז (סי' תק"ז סק"ו), ועי' בשו"ת אגרות משה ח"א (סי' קט"ו), ובח"ד (סי' ק"ג) דלצורך אוכל נפש אין חילוק בין הדלקה לכיבוי, כיון שגם כיבוי מותר לצורך אוכל נפש, ומשור"ה מותר להקטין את להבת הגאז במקרה שהקדירה מונחת על אש גדולה, ויש חשש שהתבשיל יקדח, והתיר אף אם אפשר להדליק להבה אחרת קטנה יותר, - אבל רוב פוסקי זמנינו אסרו הדבר, וכתבו דאין להתיר להקטין את האש רק אם אין לו אפשרות להדליק להבה אחרת, [עי' שו"ת חלקת יעקב ח"א (סי' ס'), שו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' נ"ו), שו"ת יביע אומר ח"ג (סי' ל'), שו"ת קנין תורה ח"ב (סי' צ"ח), שו"ת אז נדברו ח"ג (סי' נ"ד), שו"ת באר משה ח"ח (סי' קכ"ח), ושו"ת משנה הלכות ח"ז (סי' ע"ה), שו"ת שרגא המאיר ח"ג (סי' ס"ה) ושמירת שבת כהלכתה (פי"ג ס"י)], ומ"מ רבים מהפוסקים לימדו זכות על המקילים בזה, שו"ת חלקת יעקב שם, שו"ת קנין תורה שם, שו"ת משנה שם, שערים מצויינים בהלכה (סי' צ"ח סקי"ג), ובס' הלי' המועדים (רף ר"פ), ושו"ת מגדלות מרקחים אר"ח (סי' צ"ז),

9. ספר גליוני מנחת חן

שם מהו לגבן א"ל אסור מ"ש מלישה א"ל התם לא אפשר הכא אפשר. עי' מ"ב (תק"י, ס"ק כ"א) דאפי' להפוסקים דאור"נ עצמו מותר אפי' הי' אפשר לעשותה קודם יו"ט, הכא אסור מפני שדרך לעשותו לימים הרבה והוי עובדא דחול. - ברשב"א (דף ק"ב:) ד"ה האי הק', איך אפשר לחייב במגבן משום בונה, כיון דאין בנין וסתירה בכלים ה"ה באוכל, ות' דכי אמרינן אין בנין וסתירה בכלים ה"מ בכלי שנתפרק וכגון מנורה של חוליות וכדשרי ב"ה לזקוף את המנורה של חוליות ביו"ט, אבל לעשות כלי לכתחילה אין לך בנין גדול מזה ואין זה נקרא בנין בכלי, אלא עושה כלי - ולכן המגבן חייב משום בונה - כיון דעושה דבר מתחלתו חייב משום עושה כלי, (עי' פרי תמרים - תמוז, תשמ"א, דף מ"ד).

10. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף קלד/א

האי ינוקא דלא מייץ, מיקר הוא דקר פומיה. נראה לי בס"ד רמזו חכמינו ז"ל דברי תורה ומוסר בדברי רפואות אל, האי ינוקא תלמיד דבי רב, דלא מייץ שאינו רואה סימן יפה בלימודו, אלא לומד ושוכח ואין

מתקיים תלמודו בידו, הסיבה מיקר דקר פומיה שאינו לומד בפיו בחשק והתלהבות, מאי תקנתיה ליתיה כסא גומרי כי דברי חכמים נמשלו לגחלים, כמו שכתוב וכל דבריהם כגחלי אש, וזה צריך שישמע מרבו דברים כגחלי אש המטלים אימה עליו, וכמו שאמר רבינו הקדוש לר"ש בנו זרוק מרה בתלמידים כדי שילמד בחשק וחמימות ואז תלמודו מתקיים בידו, וכן אמרו רבותינו ז"ל לעיל דף למ"ד כל כל תלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר מחמת אימה תכונה:

11. ספר שערים מצויינים בהלכה

א"ר נתן פע"א הלכתי וכו', בנה ראשון ומת, שני ומת וכו', המתניו לו עד שנבלע דמו וכו'. וכן להלאה איתא כזה. [והנה במס' יבמות (סד:), מלה הראשון ומת, שני ומת, שלישי לא תמול, ויש פלוגתא, הרי"ף והרא"ש שם כתבו סתם, השלישי לא תמול, ומשמע לעולם. אבל בנימוקי יוסף שם, והרמב"ם (מילה פ"א ה"ח), והטור (יו"ד סי' רסג), כתבו, שלא תמול השלישי בזמנו, אלא ממתינים עד שיגדל ויתחזק כחו. והקשה

בנודע ביהודה (מהד"ת סי' קסד), היאך התייר ר' נתן למול את השלישי כשיבלע דמו בו, הא לא ראה שני הילדים הראשונים, והיה לו לחוש אולי הראשונים לא היו אדומים וירוקים ואעפ"כ מתו, אלא ודאי דגם כשאננם אדומים וירוקים ומתו מחמת מילה, כל שנתחזק כחו יש לו למולו, וכדברי הפוסקים הרמב"ם והנימוקי יוסף והטור. ועי' בשו"ת חתם סופר

12. שו"ע יורה דעה - סימן רסד

(א) הכל כשרים למול; אפילו עבד אשה ... הגה - וי"א דאשה לא תמול

13. ערוך השולחן יורה דעה סימן רסד

סעיף א

הכל כשרים למול אפילו עבד אפילו אשה אפילו קטן ובאשה יש פלוגתא בגמ' [עבודה זרה כ"ז א] דהנה עובד כוכבים וודאי פסול דכתיב ואתה את בריתי תשמור וזרעך אחריו ולא עכו"ם שאינו בעל ברית ואפילו הוא מהול כערל דמי ויש שממעט עכו"ם מדכתיב המול ימול ודרשינן המל ימול ולא מי שאינו מהול ולטעם זה אשה מותרת למול דהיא כמהילא דמי וכטעם זה פסקו הרי"ף והרמב"ם אבל רבותינו בעלי התוס' פסקו כטעם הראשון ולפ"ז אשה פסולה שאינה בת ברית וזהו שכתב רבינו הרמ"א וי"א דאשה לא תמול עכ"ל...

14. רש"י מסכת שבת דף קלד עמוד ב

במשנה ומזלפין. [1] התוי"ט כתב שהוא מלשון ארמי ע"ש [2] ואני אומר שמקורו הוא מלשון עברי מן דלף כי הז' והד' מתחלפין. מל"ע לל"א כמו זכר בל"ע דכר בל"א ודומיו הרבה:

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף קלד עמוד ב

משנה מרחיצין את הקטן וכו'. דבזמן חז"ל א"א היה למול בלי שירחצו את הקטן קודם ואחר המילה [דהיום נשתנו הטבעים], וכיון שמוכרחים לחמין צריך לחמם מע"ש, ובלא הוחמו מים, לדידן דקיי"ל מכשירין אין דוחין א"א לחמם, ואפי' ע"י גוי.

16. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קלד עמוד ב

מתני' מרחיצין את הקטן בין לפני המילה [ובין לאחר המילה]. פ"י ביום המילה מרחיצין אותו לפני המילה ולאחר המילה.

17. רש"י מסכת שבת דף פו עמוד א

מנין שמרחיצין – [1] דאף ביום שלישי מסוכן הוא.

18. חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף פו עמוד א

מתני' מניין לפולטת שכבת זרע וכו'. מניין שמרחיצין את המילה, שמחממין לו חמין בשבת אפי' ביום שלישי שלה לפי שעדיין מסוכן הוא [1] וכ"ש ביום ראשון ויום שני אבל קודם המילה לא, ואין מלין אותו עד אחר השבת משום דלא חזי למילה עד שיהא לו חמין לפי שמברין גוף התינוק ומחזיקין אותו ובלא חמין איקרי חולה ואין מלין אותו בשבת. ומתני' כר' אלעזר בן עזרי' אתיא דקי"ל כותי' אבל לרבנן אפי' לאחר המילה ביום השלישי אסור לחלל עליו את השבת:

19. הר"ן מסכת נדרים דף לא עמוד ב

אמול ואצא סכנה היא - אם ילך בדרך תוך ג' ימים דכל ג' ימים כאיב ליה, דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ולא למימרא דביום השלישי כאיב ליה טפי מיומא קמא אלא לכך המתנינו שמעון ולוי עד יום השלישי כדי שיהיו חלושין ביותר שנכאבו ג' ימים והכי מוכח בפ' ר"א דמילה (שבת קלד:).

20. רמב"ם יד החזקה הלכות מילה פרק ב

(ח) מלו את הקטן בשבת ואחר כך נשפכו החמין או נתפזרו הסממנים עושין לו הכל בשבת מפני שסכנה היא לו מקום שדרכן להרחיץ את הקטן מרחיצין אותו בשבת ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה [2] או בשלישי של מילה שחל להיות בשבת בין רחיצת כל גופו בין רחיצת מילה בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת מפני שסכנה היא לו.

21. שפת אמת מסכת שבת דף קלד עמוד ב

במשנה ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליו אה"ש לכאורה נראה דהא דתני לה הכא בדין דמרחיצין כו' להורות דחילול זה אין עושין אבל חילול דגוף המילה עושין משום דממ"נ אי חי הוא שפיר מהיל ואם לאו מחתך בבשר בעלמא הוא כדאמרינן בגמ' לקמן (קל"ו) [וגם באנדרוגינוס י"ל כן דאי לאו זכר הוא מקלקל הוא] משא"כ הך דהכא דמחמין לו חמין בידים ג"כ,

[כמ"ש התוס' בעירובין (ס"ז ב) והרא"ש כאן] מפני שסכנה היא לו כדיליף מקרא זהו החילול אין עושין, אך קשה לפ"ז מאי מקשינן לקמן (קל"ו) אהא דתני בברייתא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת שמא הפי' ג"כ דאין מחללין לענין זה, ומשנ"ה אם אין לו חמין לרחוץ אחר המילה א"י למולו בשבת כיון דאח"כ יהי צריך להחם חמין ושמא מת הוא ולא ניתן לדחות שבת עבורו ולכן נראה מכאן דלהפוס' דס"ל דבכה"ג אע"ג שיגרם לחלל שבת כשיסתכן אין איסור כיון דפקוח נפש דוחה אח"כ השבת ושבת הותרה אצל פקו"נ ה"ה כאן כיון שיהי' אח"כ ספק פקו"נ וידחה השבת דגם על ספק פקו"נ מחללין שבת, [לדעת הרא"ש והר"ן שהביא המג"א (סי' ש"ל ס"ק ט"ו) דגם בספק נפל פקו"נ דוחה שבת ע"ש] נמי ליכא איסור והא דלא הקשו כן בגמ' אמתני' דהכא דנמהלי' ממ"נ כנ"ל י"ל דהוי מצי לדחוי' דספק דמשנתניו היא שנוולד ביה"ש ואע"ג דהא תני לה לקמן (קל"ז) י"ל דתני והדר מפרש כמ"ש בגמ' בכמה דוכתי:

22. רש"י מסכת שבת דף קלד עמוד ב

ספק - כגון ספק בן שמונה חדשים [וספק בן תשעה], דהוא כאבן בעלמא ואין מילתו דוחה שבת (וספק בן תשעה).

23. רבי עקיבא איגר מסכת שבת דף קלד עמוד ב

... ומה"ט קשה לי על רש"י והרע"ב דמפרשי במתני' ספק בן ח' ספק בן ט', והרי מסוגיא משמע דמתני' ליכא הכרח לדין זה די"ל ספק היינו נולד לבה"ש וא"כ למה נדחוק דמיירי בספק בן ח' וממילא ע"כ דמיירי במכשירים ואלבא דר"א כדמשנינן אבריייתא, ואמאי לא פירשו בפשוטו בנולד בה"ש וצ"ע.

24. ספר שערים מצויינים בהלכה

אח"כ דהוי חבורה, דבזה הוי תיקון גם בבן ח' לחיי שעה, עי"ש. ובספר אשי ישראל כתב דאף אם באמת בן ח' הוא, מ"מ כיון דלדידיה הו"ל ספק וצריך למולו מספק, לא נקרא מקלקל, דשבת תלוי במלאכת מחשבת, והגע עצמך אם לא היה מוצא מוהל היה צריך לשכור אף באלף דינרים, ודבר השוה אלף דינרים האיד שייד לקרותו מקלקל. וכזה כתב ביצועות יעקב (סי' רסו סק"ב).

ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. הקשה בתוס' רעק"א דמשמע דבספק בן ז' בן ח' מודה ר"י דאסור, ואמאי, נימא ליה ממה נפשך, דאם הוא בן ז' שפיר הא דוחה שבת, ואם בן ח' הוא ולא צריך לימחלה, הא לא תיקן כלום, ור"י הא ס"ל דמקלקל בחבורה פטור [עי' ברש"י לעיל קו. ד"ה מתני' ר"ן ואולי י"ל כיון דצריך למצוץ

(ד) יש עושין וסוצרין דהנולד קדם ע' הוא נפל ומתאשין בימנו
ואינם זרזין צרפואתו וזו טעות חלף כנ' שנגמרו שער
ולפרניו כרי הוא ספק בן קיימא, ויש פוסקים הוא צחוק ודאי
בן קיימא, והייצין נהנה צרפואתו, ומחנניו כניו חת השבת
צרפואתו, וכן מעידין עכשו עובדות רבות דכני ח' חיים ומתקיימין.
בימים הראשונים היה מיעוט המלוי שנגמרו נז' [ועי' יצמות
ל"ז ח' נשי דידן לשצעה ילדן ומשמע דהיתח משפחה
ינדן בקציעות נשצעה ושמעתי דזה קיים גם עכשו] ורובן נחשטה
אזנ' לה היו נגמרין לשמונה ונפיקך חמורו דהי בן שצעה היה
ואשתהי, וכמדומה דעכשו נשתנה הטבע וכפי צהינת הרופאים
אפשר שרוסיפו השתלמותם אחר ז' ונגמרו לה, וכרי נשתנו
הטבעים ללדת למקוטעין כמש"כ הרמ"א סימן קנ"ו ס"ד צהגרי.

26. ספר שערים מצויינים בהלכה

יכול לחיות ומחללין עליו השבת. ועי' בשו"ת
מנחת יצחק (ח"ג סי' קכג) דבזמנינו יכולים
לקיימו ע"י חכמת הרפואה ודאי אין חילוק
באיזה חודש נולד, וכל שיש בו חיות אף
בחדש הששי מחללין עליו את השבת. ועי'
מש"כ בשמ"ב (ח"ד סוס"י קסד) לענין

27. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שכב אות ג) כתב,
שמ"כ בספר, דאנדרוגינוס יש לו רחם כנקבה,
ובפנים יש לו גיד כזכר, וכשנתקשה יוצא
לחוץ, והמי רגלים שופכים מהגיד בפנים
בהרחם, ודרך שם יוצא לחוץ, ולכן יש
מציאות שישא אשה, ולינשא לאיש, ועפ"י
הלכה נושא ואינו נישא, וכמש"כ הרמב"ם
שם. וע"ע ברמב"ם (איס"ב פ"א הט"ו, פכ"ה
ה"ח), ובמ"מ שם. ובתפא"י כאן (בועז אות
ב). ועי' בפמ"ג (פתיחה כוללת סוף חלק שני)
דאנדרוגינוס יש בו שלש ספיקות, (א) שמא
זכר או נקיבה (ב) שמא חצי זכר וחצי נקיבה
(ג) שמא בריה בפני עצמו הוא, עי"ש שכתב
מראה מקומות לזה.

ר"י מתיר באנדרוגינוס. כתב בתוס' יו"ט מס'
יבמות (סוף"ח) דזה מלה יוונית, אנדרי
איש, גינוס אשה, ועי' ברמב"ם (אישות פ"ב
הכ"ד) מה הם סימני אנדרוגינוס וטומטום.
ובמג"א (סי' תקפט סק"ב) הביא בשם הרי"ף
שפעם הוא זכר ופעם הוא נקבה, ובבאר היטב
שם כתב דלא מצא כן ברי"ף. ועי' בקרבן
נתנאל מס' יבמות (סוף פ"ח אות ה) בשם
מעשה טוביה, דחכמי הרופאים העידו על כמה
אנדרוגינוס שילד בנים מאשתו, ואח"כ נישאת
היא לזכר ותלדנה בנים כנקבה גמורה.

28. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף קלד עמוד ב

שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. וא"ת כיון דיום ראשון ושני אחר המילה מסוכנים [הן] למה המתינו
בני יעקב ליום השלישי, וי"ל דאע"ג דיום ראשון ויום שני מסוכנים מ"מ עדיין היו בכוחם, אבל ליום

השלישי כבר היה להם חלישות גדול, לפיכך המתינו ליום השלישי, כדאמרין בירושלמי (ה"ג) בהיותו כואב [אין כתיב כאן אלא בהיותם כואבים מלמד שכל אבריהם כואבים עליהם, פי' דבהיותו כואב] משמע שהיום היה כואב ולא שאר הימים, כתב בהיותם כואבים, שחוזר לאברים.

29. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף קלד עמוד ב

איחלש רבא וכו'. והנה להלן פסקו אמוראים קדומים כראב"ע וא"כ אמאי חשש רבא שנענש מחמת זה, הא לראב"ע מרחיצין, [1] ואמנם באמת המהרש"א לומד ברש"י דסבר דרך זילוף ה"נ לר"א ב"ע שהתיר [בשלישי] לא התיר אלא זילוף, וא"כ רבא שהתיר רחיצה הוי טפי מראב"ע דלדידהו ליכא מאן דשרי רחיצה אף בראשון, וראב"ע לא הוסיף אלא זילוף בשלישי.

אכן ברשב"א מבואר דאף לראב"י שרי רחיצה דאילו זילוף אף לרבנן מזלפין בשלישי, וכיון דקיי"ל כראב"ע ולדידהו רחיצה מותרת א"כ למה נענש רבא שהתיר רחיצה.

[2] וצ"ל דאף כי נימא דלראב"ע שרי רחיצה היינו דוקא אחר המילה דבזה שנחלק את"ק והתיר אף בשלישי, אבל לפני המילה לא מצאנו שנחלק את"ק וכי היכי דלדידהו רק מזלפין ה"נ לר"א. ומיהו רבא שהתיר בראשון [לת"ק] רחיצה גמורה, היינו בין קודם המילה בין אחר המילה וא"כ התיר טפי מראב"ע. וכן המעשה שפסק ע"ז היה ארחיצה דקודם המילה.

30. רש"י מסכת שבת דף קלד עמוד ב

אין נותנין כו' - קא סלקא דעתך גזרה משום שחיקת סמנין כשמואל, דטעמיה משום הכי הוא, והיינו דקאמר: [1] אבל נותן חוץ למכה, דלא מוכחא מילתא דלרפואה.

31. שו"ת הרשב"א חלק ד סימן רל

שאלת מה שאמרו בני מלכים סכין שמן ורד על גבי מכותיהן (שבת קי"א ע"א) או כל ישראל היכא דשכח. קשיא לי מי גרע מחמין ושמן דקי"ל דאסור להניח ע"ג מכה אלא חוץ למכה. ושמא שבקי' דאיהו דחוק ומוקי נפשיה בחוץ למכה והלשון דחוק.

תשובה באמת זה דחוק מחד עד שלא ימצא שם מקום לנוח. [2] אלא שמן ורד נוהגין בני מלכים למשות בו תדיר להתענג ולהתבשם. ולפיכך סכין בשבת אף על גבי המכה ממש ואינו נראה כרפואה אלא להתעדן לפי שכן דרכן. אבל אחרים שאינן נוהגין כן ואינן ראויין לכך לא שנראה כנותן לרפואה. ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר (שם שם /שבת קי"א/) וכו' אף על פי שאינן ראויין לכך מ"מ כל שעושין בני מלכים להתענג סבור לומר דאף כל ישראל ראויים להתעדן בו. ולפיכך אף בשבת אינו נראה כנותן על המכה לרפואה אלא להתעדן ולהרית. אבל חמין ושמן אין אדם עשוי לעשות כן אלא מתוך הצורך. ולפיכך אם נתן על המכה עצמה היה נרא' ודאי כנותן לרפואה. אבל התירו לתת חוץ למכה מפני שלעתיים רוחצים ומושחים בהן ושותתין ויורדים לתוכה.

=====

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קלד: משנה מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה. ואם נשפך המים חמין או נתפורו הסמנים והתרופות הנצרכים לאחר המילה, יש פלוגתא בראשונים אי אמרינן שתדחה המילה, כיון שע"י המילה נצטרך לחלל השבת אחרי המילה, ומכשיריו אינו דוחה, או דלמא השתא שפיר מהלינן, ובתור הכי פקוח נפש דוחה שבת ולא המילה. דעת הרמב"ן דמהלינן ודוחה שבת, אלא דכל היכא דאיכא דאיכא לשנויה משנינן, ולשיטתו אפי' במקום סכנת נפשות בעינן שינוי, ע"י במ"מ (שבת פ"ו הי"א). ועי' מש"כ לעיל (קלג. ד"ה לועס) ודעת בעל המאור שאינו דוחה, ושניהם מביאין ראיות לדעותיהם. ועי' גם ברשב"א ובריטב"א ובר"ן, ולפי הנראה נוטים לשיטת בעל המאור וסיעתו, ע"י בשו"ע (או"ח סוס"י של). וכן מפורש בב"י (או"ח סי' שלא, וביו"ד סי' רסו), דרוב הפוסקים סוברים כבעה"מ. ועי' ש"ך (שם סק"ו). וכתבו, הגאון בעל ברוך טעם בעטרת חכמים (סי' ד), ובשו"ת מהר"ש ענגיל, ובשאר ספרים, דדבר זה תלוי אי אמרינן דשבת הותרה בפני פקו"נ או הודחה, דרמב"ן סובר דהותרה, והר"ה סובר דהודחה. ועי' בגמ' יומא (ו:).

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן ד

בענין חולה במחלה מתדבקת שצריך לילך לבית חולים ששורפין שם כל מה שמביא אם מותר להביא תפילין לקיים שם המצוה. כ' אדר תש"ד.

נשאלתי מהגאון הגר"י הוטנער שליט"א באחד חולה ל"ע במחלה מתדבקת וצריך לילך לבית החולים שאין מניחין משם להוציא מכל מה שהביא אלא שורפין הכל, ואם יביא התפילין לשם ישרפו גם התפילין, אם מותר ליקח לשם תפילין לקיים המצוה בזמן היותו שם, והוריתי לאיסור דהא זה ודאי שלא נדחה אף איסור דרבנן אף מצד מילה החמורה אם אינו מגדרי דיני דחיה כמו להביא את האיזמל באיסור כרמלית ואף מחצר שאינה מעורבת בשבת דף ק"ל, וכן מפורש בשופר של ר"ה שאין עוברין אף על שבות דרבנן בר"ה דף ל"ב, וזה ודאי שלהביא לשם תפילין הוא אסור אף אם נחשב רק גורם דהא לא גרע מנפלה דלקה שמחוייבין להציל אף שודאי אין להחשיבו יותר מגורם במה שלא הציל ובאמת אף גורם אין להחשיבו, וצריך לומר של"ד להא דאמר בשבת דף ק"כ גורם מותר במחיקת השם משום דכתבי הקודש חמורים משם בעלמא כמו התם דאירי בשם שעל בשרו, או דרך התם התירו משום שלא אפשר לו, אבל באפשר אסרו מדרבנן אף בגורם, א"כ ודאי שלהביא למקום שנפל וגם שיפול דליקה אסור מכ"ש ממה שחייבין להציל, וכן אסור להביא לבית החולים זה תפילין וכתבי הקודש כיון שידוע שישרפום, וממילא אין לעבור איסור זה אף

בשביל מצות תפילין דלמחר כמו שאין נדחין שאר איסורין אף בשביל מ"ע החמורה כמילה שדוחה שבת ונכרתו י"ג בריתות.

ורק עדיין יש להסתפק באם ילך לשם ביום מלובש בהתפילין אם רשאי מצד עשה דוחה ל"ת, אבל נראה ראיה ברורה מסוף סנהדרין דל"ת דאבוד כתבי הקודש לא נדחה בשביל שום עשה דלכן סובר ר"א בר"ש דאם איכא מזוזה לא נעשה עיר הנדחת אף שהוא עשה, אלא צריך לומר משום שלא נדחה איסור דלא תעשון מפני עשה, ואף רבנן לא פליגי עליו בזה דלכן סברי דיגנזו. ופלא ראיתי במנחת חינוך שסובר דמה"ת דוחה ורק מדרבנן יגנזו, דמר"א בר"ש ראיה שלא נדחה ומינה נשמע גם לרבנן שלא פליגי בזה. והמנ"ח נשאר בצ"ע על ר"א בר"ש וזה פלא שודאי ל"ק כלום.

ועוד אני אומר שלהביא שם הוא כמאבד בידם ממש ולא רק גרם בעלמא, דכי שרפה נאמר הא כל אבוד אסור והבאה לכאן הוא אבוד לתפילין כיון שסופן לישרף מצד זה. ועיין בשבת דף קט"ו שתניא כותבי ברכות כשורפי תורה שהוא רק מצד שמא תפול דלקה בשבת ויהיה אסור להצילם. ומשמע מלשון זה שנענשין גם על חטא זה דשורפי תורה אף שהוא עוד גורם רחוק מאד דהא לא מצוי כ"כ שתפול דלקה בשבת, ואפשר שלא יזדמן לעולם, והכא אינם בקדושת כה"ק = כתבי הקודש = כמו בעל בשרו ומ"מ אסור. ולכן צריך לומר דזה שכתב על דבר שנפסק שאסור להציל כשיזדמן דלקה זה גופא נחשב כעשה מעשה אבוד שהרי בידים עשה להשמות שכתבן שיוכלו לבא לידי שרפה וזהו עצמו האבוד ואם היה ברור זה שתפול דלקה היה עובר ממש, אך מחמת שלא ברור שיאבד מזה דאפשר שלא תפול דלקה בשבת לעולם הוא רק כשורפי תורה. על כל פנים חזינו מזה דלסלק ממנו דין הצלה בידים נחשב עושה מעשה שאסור אף בשמות ופסוקים בעלמא שאינם בקדושת כתבי הקדש, א"כ כ"ש שאסור בידים להביאם במקום שדין המלכות ודין הרופאים לשורפן, ואף אם יהיה מותר לשורפן מחשש סכנה לדעת הרופאים מ"מ להביאם שם אסור ונחשב מעשה אבוד ממש שעושה בידים ולא נדחה האיסור מצד מצות תפילין.

ול"ד להא דסובר הרמב"ן שהובא בר"ן שבת דף קל"ד באישתפוך חמימי דלאחר מילה דשרי למימהליה אף שיצטרך אח"כ לחלל שבת מצד פקוח נפש משום שאין למצוה אלא שעתה, מתרי טעמי, חדא דהתם בהחיוב שעליו שהוא המילה הרי נתחייב למולו ולהכניסו גם בסכנה אף שמתיר לחלל שבת כשיצטרך עבורו ואין החילול שבת ממעשה מצות המילה דאף מילה כזו שלא דחיא שבת כגון מילה בחמשי ובששי נמי מותר אף שישיה מסוכן גם בשבת שיהיה מותר לחלל שבת משום דזהו מצותו למולו אף להכניסו לסכנה ולא איכפת להמצוה כלל בדבר רפואתו רק אח"כ מאחר שנעשה ע"י המילה מסוכן מחוייבין לרפאותו ולחלל שבת מדין פקוח נפש, לכן נהי שמכשירין דאפשר מע"ש לא נדחו בשביל מילה הם רק מכשירי המצוה אבל מה שייך זה למכשירין דרפואה הא הם לא מצות המילה דוחה אותם דמצד מצות מילה א"צ לעשותם כלל אלא דהפ"נ הוא שידחה אותם והוא דוחה אף מה שהיה אפשר מע"ש, ורק להמנע ממילה מחמת שידוע שיעשה בזה מסוכן ויצטרכו לחלל שבת כיון שלא הכינו אין צריך כמו שלא נמנעים בשביל עצם חלול שבת בלא אפשר אף שג"כ אינה מן המצוה וכמו שלא נמנע מלמול בחמישי ובששי ואף מילה שלא בזמנה, וזהו שאמר שאין למצוה אלא שעתה. ועוד מילה הא דוחה את השבת ולכן היא דוחה גם איסור זה שגורם לחלול שבת כיון שהוא בעת עשית המצוה, ול"ד למכשירין שאינו יכול עדיין לעשות המצוה כיון שלא נדחו, וטעם ראשון נראה שהיה סובר הרשב"א בטעם הרמב"ן ולכן מקשה משחיטת עוף ביו"ט אף שהוא דבר הרשות, והר"ן סובר כטעם הב' לכן דחה הראיה משחיטה.

והנה עוד נלע"ד פשוט שיש חלוק גדול דבשבת ודאי אין שייך איסור קודם שנעשה המלאכה אלא במה שנמצא שגרם שיעשו איסור אח"כ ולכן כיון שאח"כ יהיה היתר דיהיה חשש פ"נ הרי לא גרם איסור, ומסתבר שאף בדבר הרשות אם היה מציאות היה מותר כה"ג, ומחמת זה במי שלא נשתמר מצוה ונחלה באשתא צמירתא שמחללין השבת לא מצינו שיחשב שעבר גם על איסור חילול שבת ויצטרך כפרה ע"ז או באחד שהכה חברו באופן שיש חשש פ"נ והוכרחו לחלל שבת לא מצינו שיחשב עובר על חלול שבת, אבל בשרפת כתבי הקדש שכל אבוד וחסרון שמירה אסור ישנו האיסור ע"ז גופיה שהביאנו למקום שמופקר להשרף ולהאבד, לכן יש לאסור אף באופן שיהיה מותר אח"כ להשרף דהא אינו מחמת שגורם לעבור איסורים אלא מחמת איסורו עתה, שהביאו למקום מופקר שגם אם אחר שיביאנו יהיה מותר נמי הא הביאו למקום מופקר עוד מכ"ש. משה פיינשטיין.